

**WA
IS
DA?**

Heksenketel of heidens offer?

Op de bodem van de aardewerken
kom is een vijfpuntige ster ingekrast
© Dirk Wollaert, SOLVA

Stel je voor: een waterput. Niets ongewoons op een archeologische site. In die waterput een aantal vondsten, ook volgens verwachting, waaronder een kogelpot. Weliswaar in scherven, plots op de bodem van die kogelpot: een ingekrast pentagram. Was het een heksenketel die met toverdrank en al de waterput in belandde? Of toch een offer aan de duivel? In deze rubriek neemt *Ex situ* alle twijfel weg over een onbekend artefact.

■ ALIX ELSLANDER, DRIES TYS EN WOUTER DE MAEYER

Deze speciale pot troffen archeologen van SOLVA aan toen ze een vroeg- en volmiddeleeuwse site (750 – 900) langs een holle weg in Wortegem onderzochten. De pot was duidelijk met een bepaalde intentie in de put achtergelaten. In heel wat middeleeuwse waterputten in Noordwest-Europa vinden archeologen dit fenomeen terug, bijvoorbeeld in de vorm van ploegscharen of een enkele schoen, steeds in perfecte staat. Dat soort verlatingsoffer, *apotropaïsch* in de vakliteratuur, diende om kwade krachten af te weren. Hier gebeurde dat vermoedelijk bij het verlaten van de boerderij waar toe de put behoorde. Deze prechristelijke rituelen waren allesbehalve ongewoon in die eeuwen. Aan een object of een serie objecten verleenden tijdsgenoten een magische kracht om herinneringen, belevingen en het geleefde te beschermen.

Hoe zat het dan met dat pentagram? Dat associeer je eerder met hekserij en duivelse krachten. Uit onderzoek bleek dat de pottenbakker het al op de pot had aangebracht voor het bakken en niet achteraf had ingekrast. Zij of hij maakte de pot dus specifiek met het oog op een verwachte, rituele, magische kracht. De associatie van het pentagram met hekserij dateert eigenlijk pas uit de tijd van de Inquisitie, in de 16de en 17de eeuw. In die tijd was er nog maar weinig besef van wat het symbool aanvankelijk betekende. Het kwam al voor in de Sumerische periode (4500-1900 v. Chr.) en Pythagoras beschouwde het later als een symbool van kennis en perfectie. In een pentagram herken je de perfecte symmetrie, de gulden snede. De vijf punten verwijzen ook naar de elementen water, aarde, vuur, lucht en ether (het idee). Later pikten de christenen dit op en vertaalden

het naar de vijf wonden van Christus. Constantijn De Grote gebruikte het in zijn zegel, Merovingers brachten het aan op munten uit de Loire-streek. Het pentagram als zodanig was dus niet 'heidens', noch antichristelijk.

Waarschijnlijk worstelden de boeren uit Wortegem met de overgang van de vertrouwde prechristelijke rituelen naar de wereld van christelijke magie met haar eigen gebeden en sacramenten. Dan maar beide werelden samenbrengen in één pot: een bouwoffer, maar met verwijzing naar Christus. Zo waren ze zeker dat ze alle goden aanspraken, de oude én die ene nieuwe. Kwestie van zeker te zijn.